

Katowice, 27 lipca 2023 r.

dr hab. Damian Guzek, prof. UŚ
Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Medialnej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

**Recenzja rozprawy doktorskiej
„Rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z perspektywy teorii
i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła”
autorstwa ks. mgr. Tomasza Podleńskiego
z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
napisanej pod opieką śp. ks. prof. dr. hab. Michała Drożdża**

Specyfika dysertacji

Charakterystyczna dla polszczyzny różnorodność terminologii komunikacyjnej powoduje, że kluczowe dla naszej dyscypliny angielskie *communication* możemy tłumaczyć jako komunikację, komunikowanie oraz komunikowanie się. W zależności od przedmiotu naszego zainteresowania skierujemy zatem swoją uwagę na proces podtrzymujący życie społeczne (komunikacja), praktykę mówienia komuś (komunikowanie), lub też dialog, a nawet multilog (komunikowanie się). Zdecydowanie podobnie wygląda sprawa z przedłożoną mi do oceny pracą autorstwa ks. mgr. Tomasza Podleńskiego. Jej treść oraz przedmiot, wbrew pierwszym intuicjom czytelniczym, nie pozwalają sprowadzić tytułowego rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski (dalej – KEP) jedynie do roli komunikującego treści istotne z perspektywy Kościoła katolickiego w Polsce. Wręcz przeciwnie, dysertacja wskazuje na fundamentalną rolę rzecznika w procesie komunikowania się z mediami, instytucjami medialnymi oraz pośrednio z ich odbiorcami. W całości odnosi się też do samego procesu komunikacji, który podtrzymuje życie społeczne w Polsce oraz pozwala na aktywny udział Kościoła katolickiego w tym obszarze.

Struktura pracy

Struktura pracy opiera się na pięciu rozbudowanych rozdziałach, które nie zachowują proporcji objętościowej, charakteryzują się jednak spójnością i porządkiem logicznym. Dwa pierwsze rozdziały dotyczą teorii oraz wcześniejszych ustaleń badawczych.

Rozdział trzeci odnosi się do metodologii pracy. Dwa ostatnie rozdziały są rezultatem analizy danych empirycznych. Ponadto strukturę uzupełniają typowe elementy dysertacji: wykaz skrótów, wstęp, zakończenie, bibliografia, spis ilustracji oraz aneks. Wstęp, liczący aż 36 stron, zawiera: charakterystykę podjętej problematyki, zarys podstawowej terminologii, przedmiot i cel badań, pytania badawcze, proponowane hipotezy oraz opis poszczególnych rozdziałów.

Rozdział I „Rzecznik prasowy w kontekście komunikowania społecznego” odnosi się do literatury z zakresu public relations oraz rzecznictwa prasowego. Zgodnie z założeniem Autora pracy stanowi on fundamentalną oś podjętych badań nad rzecznikiem prasowym KEP. Z jednej strony omawiany rozdział w satysfakcjonujący sposób sprawozdaje analizę zagadnień związanych z rzecznictwem oraz pokrewnymi mu obszarami PR i media relations, z drugiej strony osadza poddane refleksji narzędzia komunikacji w kontekście możliwości ich wykorzystania w badaniu rzecznictwa KEP.

Rozdział II „Rzecznik prasowy w kontekście misji Kościoła katolickiego” to syntetyczne studium nad związkami kościelnej doktryny medialnej z teorią i praktyką działania rzeczników prasowych instytucji Kościoła katolickiego. Stanowi udaną próbę włączenia zakresu działań kościelnego rzecznika prasowego w całokształt zadań związanych z kluczowym dla interpretacji Soboru Watykańskiego II prymatem tworzenia i podtrzymywania wspólnoty (łac. *communio*). Wyzwaniem rozdziału wobec czytelnika jest jednak jego hermetyczny język, który zdecydowanie utrudni odbiór adresatom spoza kręgów kościelnych.

Rozdział III „Metodologia analiz i badań własnych” odnosi się do przyjętych w dysertacji metod jakościowych, tj. wspomagającego *desk research*, jakościowej analizy treści medialnych, jakościowej analizy wywiadów pogłębionych oraz analizy treści medialnych. Autor wyjaśnia w nim kolejne kroki badawcze, przyjęte procedury oraz niuanse związane z rozróżnieniem analizy treści oraz analizy zawartości. W tej części odnosi się również (w nieznacznym stopniu) do kategoryzacji znaczeń (sensów) oraz porządkowania (strukturyzacji) tych znaczeń przez narrację.

Rozdział IV „Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski – uwarunkowania prawne i organizacyjne” jest pierwszym z dwóch rozdziałów empirycznych, który prezentuje rezultat badań Autora w obszarze środowiska pracy rzecznika KEP w aspekcie historycznym, administracyjnym i strukturalnym. Pojawiają się tutaj ciekawe ustalenia m.in. w zakresie procesu formowania się instytucji rzecznika KEP czy też napięcia występującego między rzecznikiem KEP a innymi strukturami instytucji medialnych Kościoła w Polsce (np. tarcia i trudności w relacjach KEP i KAI – str. 413).

Kluczowy dla pracy Rozdział V „Specyfika pracy i wyzwania informacyjno-komunikacyjne rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski” omawia całokształt pracy rzecznika KEP z wyraźnym nastawieniem na strategię i wzorce działania rzecznika oraz sposoby ich wcielania w życie. W tej części widać wyraźnie oddziaływanie biura rzecznika KEP na media oraz rezultaty tego oddziaływania w postaci praktyk związanych z media relations. Z rozprawy wynika jednoznacznie, że kościelni liderzy opinii postrzegają pracę rzecznika KEP w zdecydowanie pozytywnych barwach. Nie wiadomo jednak jak przebiega społeczny odbiór rzecznika KEP wśród samych wierzących, lub idąc jeszcze dalej wśród członków polskiego społeczeństwa.

Ocena treści

Rozprawa jest pasjonującą lekturą, która pozwala przyrzeć się z bliska ewolucji instytucji rzecznika KEP. Zawiera zarówno historię tej instytucji medialnej Kościoła katolickiego w Polsce, jak też ekologię jej funkcjonowania. W tym sensie rozprawa należy do solidnych opracowań syntetyzujących. Poczynione w niej ustalenia pozwalają spojrzeć na zagadnienie rzecznika prasowego KEP w aktualnym świetle, co wzbogaca literaturę przedmiotu oraz publikacje m.in. autorów takich jak M. Przybysz czy T. Gajdka.

Zważywszy, że wykonana praca posiada walor dokumentacyjny i analityczny lektura rozprawy pozostawia jednak pewien niedosyt. Z jednej strony Autor w rozdziale pierwszym podejmuje solidną krytykę obowiązującej literatury, wskazując na różnorodne podejście i narzędzia, które można by wykorzystać w praktyce kościelnego rzecznictwa, z drugiej strony w rozdziałach empirycznych unika pogłębionej dyskusji wyników z zagadnieniami prezentowanym w części teoretycznej. Rozprawa wyraźnie na tym traci.

Ocena metodologii

Praca jest studium jakościowym, opartym na metodologii nauk o komunikacji społecznej i mediach wspomaganej przez inne subdyscypliny nauk społecznych i humanistyki.

Autor konsekwentnie podkreśla, że przyjęte przez niego metody nie wiążą się z analizą teologiczną, z czym nie sposób polemizować. Moim zdaniem nie jest to jednak standardowa analiza medioznawcza, w której „jakościowa analiza tekstu” – jak określa swoją podstawową metodologię Autor (s. 296) – podążałaby w stronę systematyzacji pozyskanych treści w postaci określonych kategorii, lub też artykulacji dyskursów, węzłów, czy wątków osiowych, które można saturować i ustanawiać na ich podstawie określone kategorie. W zamian Autor utożsamia wskazaną analizę z analizą narracyjną, w której nie sposób odnaleźć nawet śladów kodowania in-vivo. Przyjęty przez Autora wariant analizy treści mediów uważam zatem za dyskusyjny. Jest to znaczący mankament, który wymaga przepracowania w przypadku, gdyby Autor zdecydował się na publikację rozprawy.

Problemy do dyskusji

Ponieważ recenzowana praca zawiera aż 863 strony, w tym aż 645 stron zasadniczego tekstu, niezwykle cenne będzie podkreślenie, że rozprawa doktorska posiada bezpośrednich oraz pośrednich czytelników. Wszelkie uwagi i sugestie poczynione poniżej warto zatem potraktować w odniesieniu właśnie do pierwszorzędnych czytelników (grona badaczy tematyki mediów, komunikacji i religii) oraz drugorzędnych czytelników (środowiska dziennikarskiego, w tym mediów katolickich, ale również liderów Kościoła katolickiego w Polsce).

Język rozprawy

Język pracy reprezentuje styl naukowy. Narracja prowadzona w trzeciej osobie l. mn. (Autor wyraźnie zaznacza, że chodzi o *pluralis modestie*, nie *pluralis maiestatis*) stanowi zgrabny zabieg dyskursywny, który pozwala Autorowi na staranne prowadzenie wywodu. W mojej ocenie jest to jednak zabieg nietrafiony. Nie uwzględnia bowiem nastawienia na pierwszorzędnych odbiorców rozprawy – badaczy komunikacji i mediów w Polsce – dla których przyjętym standardem jest tekst pisany w pierwszej lub trzeciej osobie liczby pojedynczej.

Obiektywizacja

Rozprawa dotyczy zagadnienia pracy rzecznika prasowego KEP. Rozbudowany wstęp, refleksja nad pobranym materiałem oraz wątki osobiste (w tym zwłaszcza obszernie podziękowania w postaci ponad 2 stron) wskazują, że dla Autora instytucja rzecznika KEP – lub jak też ją określa: „urząd rzecznika KEP” – jest czymś więcej niż tylko przedmiotem badań. Autor nie wyjaśnia jednak w rozprawie jakie są podstawy jego braku obiektywizmu wobec przedmiotu analizy. Wydaje mi się, że praca z komunikacji społecznej i mediów winna w tym przypadku uczciwie sprawozdać poziom zaangażowania Autora w treść badanego przedmiotu.

Objętość rozprawy

Objętość pracy wskazuje na tytaniczny wysiłek, włożony przez Autora w jej przygotowanie. Z jednej strony wiele wątpliwości rodzących się w toku czytania pracy znika w gąszczu wyjaśnień i rozróżnień odnośnie do: języka, terminologii, przyjętych procedur badawczych, z drugiej strony objętość rozprawy ujawnia brak świadomości Autora w kwestii potencjalnych odbiorców rozprawy. Po pierwsze, Autor wykazuje tendencję do wyjaśniania każdej dwuznaczności, w tym zagadnień, które nie odnoszą się bezpośrednio do przedmiotu pracy. Skazuje to czytelnika z obszaru komunikacji i mediów na przedzieranie się przez zagadnienia drugorzędne i niewiele wnoszące do całości podjętej analizy związanej bezpośrednio

z rzecznikiem KEP (za przykład niech posłuży wyjaśnienie na czym polega specyfika badań komunikacyjnych ss. 51-52).

Po drugie, Autor nie był w stanie w twórczy sposób zawęzić pytań i hipotez badawczych, tak aby czytelnik mógł z łatwością zidentyfikować stopień ich końcowej weryfikacji. Część kwestii posiada wymiar techniczny i ma postać pytań zamkniętych. Część stawianych hipotez nie wskazuje potencjalnego związku między zmiennymi, którego weryfikacja wymaga przeprowadzenia badania. Po trzecie, liczne wyliczenia i próby identyfikacji etymologii niejednokrotnie pozbawione są odpowiedniego komentarza. Pytanie zatem czy są potrzebne.

Wniosek końcowy

Recenzowana dysertacja jest twórczym i oryginalnym dziełem zarówno pod względem jej struktury, opracowania problematyki komunikacyjnej związanej z aktywnością rzecznika KEP, jak i wykorzystanej w pracy metodologii badawczej. Praca posiada solidne podstawy źródłowe, dobrze opracowany materiał badawczy oraz wystarczający poziom refleksji naukowej, w której można jednak dostrzec braki w dyskusji wyników z przedłożoną na wstępie teorią.

Mając na uwadze całość treści, wykorzystanie źródła, zastosowaną metodologię, pomimo wskazanych niedociągnięć, **oceniam całościowo recenzowane dzieło pozytywnie i wnoszę do Rady Dyscypliny Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o:**

- przyjęcie pracy ks. mgr. Tomasza Podlewskiego jako rozprawy doktorskiej;
- dopuszczenie ks. mgr. Tomasza Podlewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

